

„Земаљско је за малена царство, а небеско увек и довека“

Владимир Путјатин, доктор историјских наука, доцент, заменик управника Катедре за историју Јужних и Западних Словена на Историјском факултету Московског државног универзитета „М. В. Ломоносов“.

Француски историчар Ф. Мале, који је почетком XX века посетио територију Косова и Метохије, забележио је следеће утиске о ономе што је видео: „Овде сваке године нестане на хиљаде несрећних српских сељака, неки су принуђени да емигрирају, други су убијени. Овде, заиста, хришћанин осећа да му је смрт за петам. Ово је као неки кутак конголске шуме или комадић Средњег века смештен у нашу Европу и заборављен у нашем XX веку“. Ове речи упечатљиво личе на оно што се и данас дешава у том српском крају.

Црква Богородице Љевишке

Манастир Грачаница

Пећка патријаршија

Српски народ, који је прошао кроз бројна најтежа искушења у XX веку – Балканске ратове, Први и Други светски рат, кржаве међунационалне сукобе током распада Југославије, поново је де факто изгубио не само колевку своје државе, него и „отачку светињу, земљу по којој су разасуте древне православне цркве и манастири од трајног духовног и културног значаја“, како је говорио Његова Светост Патријарх московски и целе Русије Алексије II о Косову и Метохији. На релативно малој територији укупно је изграђено преко хиљаду православних цркава и манастира, међу којима су црква Богородице Љевишке и манастири Грачаница, Пећка патријаршија и Високи Дечани, који спадају у листу Светске културне баштине Унеска. Посебно треба говорити о последњем манастиру и његовом братству које 24. новембра прославља дан сећања на великомученика краља Стефана Дечанског. Упркос непријатељском окружењу, сваке године манастир посети неколико хиљада ходочасника из Босне и Херцеговине, Македоније, Грчке, Црне Горе и Русије. То није случајно, јер су Дечани и његово братство током неколико векова најбурнијих историјских догађаја постали прави симбол упоришта Православља. Умесно је сетити се следећих речи Светог Николаја (Велимировића): „Од Цркве је као од извора потекла река српске историје, некад бистра, некад крвава, но увек дубока“.

Стефан Урош III Дечански.
Литографија Анастаса Јовановића

Манастир Високи Дечани

Ктитор манастира није дочекао завршетак изградње цркве 1335. године, али су његове нетрулежне свете мошти премештене и изложене у кивоту крај којег су се излечили не само Срби, већ и Албанци. У ноћи уочи битке на Косовском пољу 1389. године кнезу (цару) Лазару јави се анђео и упита га шта је одлучио. Лазар одговори: „Земаљско је за малена царство, а небеско увек и довека“. Срби су поражени у суровој бици, а Турци су упали у Дечане и уништили иконостас. После 1455. године манастир се нашао под влашћу Османског царства, али је стекао неке привилегије, које нису биле довољне да се монаси заштите од сталних пљачки. Велики ударац за Косово и Метохију било је пресељење многих Срба у Хабзбуршко царство крајем XVII века. Земља је опустела, многи су прешли у ислам. У другој половини XVIII века у цркви је живео само један монах. Манастир је био у рушевинама, али је постепено оживљавао. После Првог српског устанка српски кнежеви су почели да намењују новчана средства за обнову манастира. У Русији је 1862. године изливано пет звона која су поклоњена Дечанима. До тада је у близини живео само мали број православних Срба, док је растао број Албанаца у окружењу. Они су нападали и пљачкали монахе и ходочаснике који су ишли у Дечане. Упркос тешкој ситуацији, руски конзул Јастребов назвао је манастир „срцем Старе Србије које је одредило правац њеног и моралног и читавог црквено-историјског живота“.

Лазар Хребељановић
(1329–1389)

Иван Степановић Јастребов
(1839–1894)

Јеросхимонач Кирил (Абрамов)
(1845–1915)

Када Албанци формирају Призренску лигу 1878. године са циљем да се боре за независну Албанију, то изазива нови талас напада на српско становништво и братство (неколико монаха је настрадало). Епископ рашко-призренски Никифор 1902. године обраћа се братској Руској православној цркви молећи да помогне у оживљавању манастира, који се налазио у оскудици и непријатељском окружењу. Следеће године руски монаси које предводи јеросхимонач Кирил (Абрамов) долазе у манастир. Захваљујући њима, духовни живот добија нови замах: редовно су одржавали службе, отворили су болницу и школу за локалну децу. Током Првог светског рата у историји манастира исписана је тешка страница: тада су бугарски војници покушали да однесу драгоцености и мошти Светог Стефана Дечанског. Но, вагонски воз није могао да крене са манастирске земље, те је, по промислу Божијем, све враћено цркви. Духовни живот наставио се 1918. године. Црква и здања су била опустошена. После Другог светског рата и доласка комуниста на власт уследила је аграрна реформа. Манастиру је одузето власништво над земљом, а 1949. године је запаљен. Значајан догађај за Српску православну цркву десио се 1957. године када је Свети синод изабрао Павла (Стојчевића) за епископа рашко-призренског. Будући патријарх и његова паства су током дуге 33 године доживљавали свакодневни притисак и угњетавање од стране Албанаца, док је он покушавао да уразуми равнодушне власти и заустави Србе који напуштају родну земљу. Међутим, ово је био само почетак даљих искушења за Српску цркву. Деведесетих година Југославију су уздрмали крвави међуетнички и верски сукоби. То није заобишло ни косовску земљу. Наоружани Албанци су почели да се боре за одвајање од Југославије и Србије. Услед сталних претњи и одмазде, српско становништво је напуштало крај, док је у овим околностима Српска црква на све могуће начине настојала да помогне и спаси своје стадо, због чега су Срби почели да се насељавају у близини Дечана. После бомбардовања

Југославије 1999. године Италијанци из КФОР-а су поново почели да бране Дечане (током Другог светског рата манастир је био део италијанске окупационе зоне). Међутим, ни то није зауставило Албанце: 2002, 2004. и 2007. године на манастир је пуцано из бацача граната.

Патријарх српски Павле (Стојчевић) (1914–2009)

Под заштитом међународних снага КФОР-а

Широм Косова и Метохије 17. марта 2004. године догодили су се бројни и добро организовани напади на Србе. Као резултат погрома, погинуло је 19 људи, рањено преко 140, док је неколико хиљада Срба побегло из својих уништених домова. Такође, 35 цркава и манастира је оскрнављено, уништено или спаљено. Апатични погледи војника КФОР-а, који су позвани да осигурају безбедност и очувају мир на многострадалној земљи, пратили су све што се дешавало.

**Храм Светог Ђорђа у Призерну
након погрома, март 2004. године**

**Храм Богородице
Љевишке након погрома,
март 2004. године**

**Манастир Светих архангела
недалеко од Призрена након погрома,
март 2004. године**

Албанци су прогласили независност Косова 2008. године, што до сада нису признале Русија, Кина и многе друге земље. Ево којим речима је патријарх српски Павле одговорио на ову одлуку у Васкршњој посланици 2008. године: „Силници овога света (...) желе колективно да повреде и казне православни српски народ; желе да га сломе и сатру, да од њега направе безобличну масу, да му одузму срце из недара... Покоравајући се Христовој вољи и науци, ми обелодањујемо њихово безакоње, њихово лицемерство, по много чему слично оном Пилатовом прању руку у крви Праведника“.

Након овога су се притисци на локалне Србе још више појачали. Међународне организације су постепено почеле да напуштају Косово, те је од 2013. године манастир Дечани једини српски манастир који је под заштитом међународних снага КФОР-а. У српским медијима 2020. године појавила се тужна вест – умро је последњи Србин који је живео у селу Дечани. Упркос свим прогонима и угњетавањима, Срби на Косову и Метохији својим животима дословно потврђују речи митрополита волоколамског Илариона које им је упутио: „Не напуштајте ову земљу! Све док остајете овде, очуваће се православна вера на овој многострадалној земљи, а Господ ће вас обилно наградити Својом благодаћу“.

Перевела Мила Матић